

ئۈچ - تۆت ياشلىق بالىلار تەربىيىسى

ئەركىن سىدىق

2014- يىلى 7- ئاينىڭ 25- كۈنى

مەن ئۆزۈمنىڭ ئالدىنقى 3 پارچە ماقالىسىدە 45 يىللىق تارىخقا ئىگە، بالىلار تەربىيىسى مۇتەخەسسسلەردىن تەشكىل تاپقان «دەسلەپكى مەزگىللەر» [1] گۈرۈپپىسىنىڭ تور بېتىدىكى بىر قىسىم ئۇچۇرلارنى تونۇشتۇردۇم. مەزكۇر ماقالە ئالدىنقى قېتىملىق ماقالىلەرنىڭ داۋامى بولۇپ، مەن بۇ قېتىم 3 ياشتىن 4 ياشقىچە بولغان ئارىلىقتىكى بالىلار تەربىيىسى ھەققىدىكى تەۋسىيەلەرنى تونۇشتۇرىمەن [2].

1. كىرىش سۆز

سز بالىڭىزنىڭ 3 ياشقا توشقاندىكى تۇغۇلغان كۈنىنى ئۆتكۈزۈپ بولغاندىن كېيىن، ئۇ «يېڭىدىن ماڭغان بالىلىق دەۋرى» دىن تولۇق ئايرىلىپ، ھەم ھاياجانلىقلارنى، ھەم قىيىن ئۆتكەلەر بىلەن لىق تولغان «مەكتەپ ئالدىدىكى بالىلىق دەۋرى» گە رەسمىي قەدەم قويدۇ. بۇ ۋاقىتتا بالىڭىز ئۆز ئالدىغا كىتاب ئوقۇشنى ئۆگىنىشتىن ئىبارەت بىر ئۇزۇن جەرياننى باشلايدىغان بولۇپ، سز بالىڭىزدا بۇرۇن يېتىلدۈرگەن كىتاب ئوقۇش قابىلىيەتلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۈنۈمىنى كۆرۈشكە باشلايسىز. كۆپلىگەن ئانا ۋە دادىلار ئۈچۈن بۇ بىر بالىغا ئاتا- ئانا بولۇشتىكى ئەڭ خۇشاللىق ۋە ئەڭ ئەرزىيدىغان بىر دەۋر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بالىڭىز كىتاب ئوقۇشنىڭ ئۆزىنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىغا قانچىلىك ماس كېلىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يېتىش دەرىجىسىنىڭ ئېشىشىغا ئەگىشىپ، بالىڭىزنى ھەر بىر كۈن ئىچىدىكى كىتاب ئوقۇشنىڭ ھەممە پۇرسەتلىرىنى تېپىشقا رىغبەتلەندۈرۈڭ. يېمەكلىكلەر قېپى، ئېلان تاختىسى، كوچا بەلگىلىرى ۋە يېمەكلىكلەر دۇكىنىدىكى بالىڭىز بىلىدىغان سۆزلەر ۋە سۆز ئىبارىلەرنى بالىڭىزغا كۆرسىتىپ تۇرۇڭ.

ئەگەر بالىڭىزنى يەسلىگە بەرگەن بولسىڭىز، يەسلىدىكى مۇئەللىملەر بالىڭىزنى ھەر كۈنى مەلۇم دەرىجىدە كىتاب ئوقۇتۇشى مۇمكىن. بۇ ھەرگىزمۇ بالىڭىزنىڭ ئۆيدە ساۋاتىنى چىقىرىش مەشىقلىرىنى توختىتىپ قويسىڭىزمۇ بولىدۇ، دېگەندىن دېرەك بەرمەيدۇ. بۇ ۋاقىتتىمۇ بالىڭىزغا ئالدىنقى يىللاردا بالىڭىز ئۆزى بايقىغان، ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان كىتابلارنى ئوقۇپ بېرىشنى داۋاملاشتۇرۇڭ. شۇنىڭ بىلەن بىللە بالىڭىزغا يېڭى كىتابلارنى تەييارلاپ بېرىپ، ئۇنى ئۆزىنىڭ سۆز- ئىبارىلەر بىلىملىرى ۋە تەنقىدىي تەپەككۈر قىلىش قابىلىيەتلىرىنى كېڭەيتىشكە رىغبەتلەندۈرۈڭ.

2. ئۈچ - تۆت ياشلىق بالىلار تەربىيىسى ھەققىدە بىر قانچە تەۋسىيىلەر

(1) ھەرپ چۈشەنچىسى

سىزنىڭ 3 ياشلىق بالىڭىزنىڭ ھەرپلەرنى قوشۇپ، سۆز ھاسىل قىلىش جەريانىغا بولغان قىزىقىشى كۈندىن-كۈنگە ئېشىپ ماڭىدۇ. سىز بالىڭىز كىتاب ئوقۇمايۋاتقان ۋاقىتلاردىمۇ بالىڭىزنىڭ ھەرپلەرنى قوشۇپ، سۆز ھاسىل قىلىش چۈشەنچىسىنى كۈچەيتىشىگە ياردەم قىلالايسىز. ئەگەر بالىڭىز بىلەن پاراڭلىشىش جەريانىدا ئىت، مۈشۈك، ۋە دوپپا دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەر چىقىپ قالسا، بالىڭىزغا ئۇ سۆزنىڭ قانداق يېزىلىدىغانلىقىنى دەپ بېرىڭ، ياكى بىر قەغەزنىڭ ئۈستىگە يېزىپ بېرىڭ. مۇشۇ ئارقىلىق بالىڭىز يېزىلغان سۆزلەرنىڭ ئېغىزىدىكى سۆزلەرگە ۋەكىللىك قىلىدىغانلىقىنىمۇ بىلىۋالالايدۇ. بۇ ساۋات چىقىرىشنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدىكى بىر مۇھىم دەرىستۇر.

ئىلاۋە: مەن بىر قېتىم بىر يەھۇدىي تونۇشۇمنىڭ ئۆيىگە بارغان ۋاقىتىمدا، ئۇنىڭ بىر 3 ياشلىق ئوغلى دادىسىغا «دادا، مەن ئالما يەيمەن»، دېدى. دادىسى بولسا ئۇنىڭغا «ئالدى بىلەن ماڭا ئالما دېگەن سۆزنىڭ ھەرپلىرىنى دەپ بەرگىن. ئاندىن مەن ساڭا ئالمنى بېرىمەن»، دەپ جاۋاب بەردى.

(2) تېكىست بىلەن رەسىم ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىش

سىزنىڭ بالىڭىز 3 ياش ۋاقىتىدا ئۆگىنىدىغان ئەڭ مۇھىم كىتاب ئوقۇش ئوقۇملىرىنىڭ بىرى، بىر ئادەم كىتاب ئوقۇغاندا، ئوقۇيدىغىنى كىتابقا بېسىلغان سۆزلەر بولۇپ، رەسىم ئەمەسلىكىدىن ئىبارەت. شۇڭا سىز بالىڭىزغا كىتاب ئوقۇپ بەرگەندە، بالىڭىزغا بارمىقىڭىز بىلەن ئوقۇۋاتقان جايىنى كۆرسىتىپ مېڭىپ، ئۇنىڭغا كىتابنى ئوڭدىن سولغا ئوقۇيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ مېڭىڭ. ئەگەر سىز ھەر بىر سۆز ۋە سۆزلەرنى ئايرىپ تۇرغان بوشلۇقنىمۇ كۆرسىتىپ ماڭسىڭىز تېخىمۇ ياخشى. ئىستېمەن (P. D. Eastman) يازغان «مېنى ھايۋاناتلار باغچىسىغا ئەكىرىپ قوي» (Put Me in the Zoo) دېگەن كىتاب 3 ياشلىق بالىلار ئۈچۈن ناھايىتى مۇۋاپىق بولۇپ، ئۇ بالىلارنىڭ سۆزلەرنى تونۇش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشىگە زور دەرىجىدە ياردەم قىلىدۇ. بالىڭىزغا بىر سۆزنى دەپ، ئۇنىڭغا ئاشۇ سۆزنى تاپقۇزۇپ، ئىككىڭلار ئويۇن ئوينىساڭلار ناھايىتى ياخشى بولىدۇ.

(3) كېيىن نېمە ئىش بولىدۇ؟

ئۈچ ياشلىق بالىلار كىتابتا نېمە سۆزلىنىۋاتقانلىقى ھەققىدە ئۆز چۈشەنچىسىنى سۆزلەپ بېرىشكە ئامراق بولۇپ، بۇرۇنقى ئىشلارغا ئاساسەن كېيىن نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى پەرەز قىلىشىنىمۇ ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ. بالىڭىز بىلەن كىتاب ئوقۇۋاتقاندا ئارىلاپ-ئارىلاپ توختاپ، بالىڭىزدىن ئەمدى نېمە ۋەقەلىك چىقىدىغانلىقىنى سوراپ بېرىڭ.

(4) بوشلۇقنى تولدۇرۇش

سىزنىڭ 3 ياشلىق بالىڭىز ھەر خىل شەكىللەردىن بىر مۇنار ياساش ياكى ئۆزى ياخشى كۆرگەن كىتابنى ئوقۇشقا ئوخشاش ھەر خىل ئىشلارغا قاتنىشىشنى ئىنتايىن ياخشى كۆرىدۇ. سىز بالىڭىزغا كىتاب ئوقۇپ بېرىۋاتقاندا، سىز ئارىلاپ-ئارىلاپ توختاپ، بالىڭىزدىن مەلۇم بىر سۆزدىن كېيىن نېمە سۆز چىقىدىغانلىقىنى سوراپ بېرىڭ. بالىڭىز پىششىق بىلىدىغان

كىتابلارنى ئوقۇغاندا، كىتابنى ئوقۇپ مەلۇم بىر يەرگە كەلگەندە، بالىڭىزدىن ھېكايىنىڭ قالغان قىسمىنى دەپ بېرىشنى تەلەپ قىلىڭ.

(5) سىزمۇ رول ئېلىڭ

ئۈچ ياشلىق بالىلار ئەڭ كۆپ قىلىدىغان ئىشلارنىڭ بىرى رول ئېلىش ۋە مەلۇم بىر قىياپەتكە كىرىۋېلىش. ھېكايە ئوقۇش ۋاقتىنى بىر ئويۇن قويدىغان ۋاقىتقا ئايلاندۇرۇپ، ئاشۇنداق ماھارەتنى كىتاب ئوقۇشتا جارى قىلدۇرۇڭ. سىز بالىڭىز بىلەن كىتابتىكى روللارنى ئېلىپ، ئوخشىمىغان نەرسە ۋە ئوخشىمىغان ئۇسلۇبلارغا ۋەكىللىك قىلىڭ. مۇشۇنداق قىلىشىڭىز بالىڭىز كىتابتىكى ھېكايىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىپ، كىتابتىكى مەزمۇنلارغا ماسلىشىپ كۈلۈپ تۇرىدۇ. بۇنىڭ بالىڭىزنىڭ ھەر خىل تەسەۋۋۇر ئىقتىدارلىرىنى يېتىلدۈرۈشكە زور پايدىسى بار.

3. ئۈچ - تۆت ياشلىق بالىلارنىڭ ساۋات چىقىرىشنى ئىلگىرى سۈرۈش

بالىڭىز يەسىلگە كىرگەندىن كېيىن، سىز بالىڭىزنىڭ يېڭىلىقلارنى ئۆگىنىشتىكى بىردىن-بىر مەنبەسى بولمايسىز. ئەمما بۇ سىزنىڭ بالىڭىزغا يېڭىلىقلارنى ئۆگىتىشتىن توختىشىڭىز كېرەكلىكىدىن دېرەك بەرمەيدۇ. سىزنىڭ 3 ياشلىق بالىڭىز مۇئەللىملىرىدىن ئۆگەنگەن دەرسلەرنى پىششىقلاشتا يەنىلا سىزگە قارايدۇ. بالىغا ئۆيدە دائىم كىتاب ئوقۇپ بېرىش بالىدا دەسلەپكى كىتاب ئوقۇش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشتە ھالقىلىق رول ئوينايدۇ.

بالىڭىزغا كىتاب تاللىغاندا، تۆۋەندىكى نۇقتىلارغا ئەھمىيەت بېرىڭ:

(1) **قىزىقچىلىق.** ئۈچ ياشلىق بالىڭىز قىزىقچىلىقنى خېلى ئوبدان چۈشىنىدىغان بولۇپ، ئۇنى قىزىقارلىق ھېكايىلەر ناھايىتى قاتتىق جەلپ قىلىدۇ. دوكتور سىيۇس (Dr. Seuss) نىڭ «ھاماقەتلىك چارشەنبە كۈنى» (Wacky Wednesday) ۋە ئۇنىڭ شۇنىڭغا ئوخشاش باشقا كىتابلىرى بالىڭىزنى ناھايىتى كۈلدۈرىدۇ.

(2) **بۇرۇلۇش نۇقتىسى.** ئۈچ ياشلىق بالىڭىز مۇشۇ بىر يىل ئىچىدە نۇرغۇنلىغان بۇرۇلۇش نۇقتىسىنى باشتىن ئۆتكۈزىدۇ. مەسىلەن، ئوبۇرغا ئۆزى كىرىش، كىيىمنى ئۆزى كىيىش، ۋە يەسىلگە بېرىش قاتارلىقلار. بالىڭىزغا ئاشۇنداق ئىشلارغا ماس كېلىدىغان كىتابلارنى ھازىرلاپ بېرىڭ. بالىڭىز بۇنداق كىتابلارغا ناھايىتى قىزىقىپلا قالماي، يەنە ئۇنىڭدىن ئۆزى ئۈچۈنمۇ ياخشى ئۇسۇللارنى بايقايدۇ.

(3) **رەڭدارلىق.** يېڭىدىن ماڭغان بالىلار «ھەممە بالىلار ماڭا ئوخشايدۇ» دەپ قارايدىغان بولۇپ، يەسىلدىكى ئەھۋال ھەرگىزمۇ ئۇنداق بولمايدۇ. سىز بالىڭىزنى ئاشۇنداق يېڭى ئەھۋالغا ئوبدان ماسلاشتۇرۇش ئۈچۈن، بالىڭىز يەسىلگە كىرىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭغا بالىلارنىڭ ئوخشاشلىقى بىلەن پەرقىنى چۈشەندۈرىدىغان كىتابلارنى ئوقۇپ بەرسىڭىز بولىدۇ. بالىڭىزغا مىللىتى، سېمىز-ئورۇقلۇقى، بەدەن تۈرى، ۋە ياشاش شارائىتى ئوخشاش ئەمەس بالىلار ھەققىدىكى كىتابلارنى ھازىرلاپ بېرىڭ.

(4) ئەمەلىي نەرسە. ئۈچ ياشلىق بالىلار ئۇلارنىڭ ئۆز دۇنياسىغا ماس كېلىدىغان نەرسىلەر ھەققىدىكى كىتابلارغا ھەممىدىن بەكرەك قىزىقىدۇ. شۇڭا بالىڭىزغا ماشىنا، ئۆي، ئۆي سايمانلىرى ۋە باشقا ئۇلارغا تونۇشلۇق بولغان نەرسىلەرنى مەزمۇن قىلغان ھېكايە كىتابلىرىنى ھازىرلاپ بېرىڭ.

ئۈچ ياشلىق بالىڭىز ئۈچۈن بىر ئىنتايىن ياخشى كىچىك كۈتۈپخانا قۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن، سىز «دوكتور سىيۇس ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى» (Dr. Seuss and His Friends) دېگەنگە ئوخشاش بىرەر كىتاب كۆلۈپىغا قاتنىشىڭ. ئاشۇنداق كىتاب كۆلۈپىلەرنىڭ ئالاھىدىلىكى، ئۇلار سىزگە بالىڭىزنىڭ يېشى بىلەن قىزىقىشىغا ماس كېلىدىغان كىتابلارنى تەۋسىيە قىلىپ بېرىدۇ. سىزگە ئەڭ كۆپ تارقالغان كىتابلارنى ھازىرلاپ بېرىدۇ، ھەمدە ئاشۇنداق كىتابلارنى ئۆيىڭىزگە ئەكىلىپ بېرىدۇ.

بۇ ماقالىنى ھېچكىمدىن سورىماي، مەنبەسىنى بەرگەن ئاساستا باشقا ھەر قانداق تورغا چىقارسىڭىز، ياكى ئېلېكترونغا ئوخشاش باشقا ھەر قانداق شەكىلدە ئىشلەتسىڭىز بولۇۋېرىدۇ. بۇ ماقالە بارلىق ئۇيغۇرلارغا مەنسۇپ.

پايدىلىنىش ماتېرىياللىرى:

[1] Early Moments _ Our Story

https://www.earlymoments.com/Our_Story/

[2] 3 _ 4 Year Old Child Development Tips

https://www.earlymoments.com/Promoting_Literacy_and_a_Love_of_Reading/3_4_years_old_Child_Development_Tips/

مەن قېرىنداشلارغا بالىلار تەربىيەسىنى مەزمۇن قىلغان تۆۋەندىكى ئۇيغۇرچە تور بەتلىرىنى تەۋسىيە قىلىمەن (ئەگەر مۇشۇنداق تور بەتلىرىدىن باشقىلىرى بولسا، مېنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويغان بولساڭلار. رەھمەت):

<http://www.aybalam.com>

<http://anabala.com/>

مەن قېرىنداشلارغا تۆۋەندىكى تېمىنى تەۋسىيە قىلىمەن:
«ۋاللىي مەھسۇلات بازارغا سېلىش مۇراسىمى ھەققىدە»

http://bbs.izdinx.com/thread_58054_1_1.html

بالا تەربىيىسى ھەققىدىكى مېنىڭ بۇرۇنقى تېمىلىرىم:

1. ئامېرىكا باشلانغۇچ مەكتەپلىرىدىكى «كەسىپ تالاش» پائالىيىتى
2. مەكتەپ تاپشۇرۇقلىرى قانچىلىك بولسا ئەڭ مۇۋاپىق؟
3. ئامېرىكا باشلانغۇچ مەكتەپلىرىنىڭ دەرسى ۋە ئوقۇتقۇچىلىرى
4. تۇغۇلمىغان بوۋاققا كىتاب ئوقۇپ بېرىشنىڭ پايدىلىرى
5. بۆشۈكنىڭ بوۋاققا زىيىنى بارمۇ؟
6. كىچىك بالىغا كىتاب ئوقۇپ بېرىشنىڭ 10 چوڭ پايدىسى
7. بىر-ئىككى ياشلىق بالىلار تەربىيىسى
8. ئىككى-ئۈچ ياشلىق بالىلار تەربىيىسى

